

УДК 342.7
DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-336-341

Наталія ІСАЄВА ©
аспірант
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРАВО НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ, ПРАВО НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПРАВО НА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Досліджено проблеми забезпечення державою таких соціально-економічних прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, як права на достатній життєвий рівень, підприємницьку діяльність та пенсійне забезпечення й надані пропозиції щодо удосконалення чинного національного законодавства в цій сфері. Висвітлено питання стану забезпечення права на достатній життєвий рівень внутрішньо переміщених осіб та його взаємозв'язок за правом на підприємницьку діяльність та пенсійне забезпечення таких осіб.

Зауважено, що проведення інформаційних кампаній щодо можливості внутрішньо переміщених осіб отримати ті чи інші послуги відбувається виключно на папері, люди володіють обмеженою інформацією, а отже, в повному обсязі реалізувати свої соціально-економічні права позбавлені можливості.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, достатній життєвий рівень, підприємницька діяльність, пенсійне забезпечення, пенсія, держава, судова влада.

Постановка проблеми. Внутрішньо переміщені особи зіткнулися з проблемою реалізації своїх конституційних прав, в тому числі права на достатній життєвий рівень, підприємницьку діяльність та пенсійне забезпечення. Саме тому після збройної агресії, яка сталася у 2014 році, перед Україною постали нові завдання: захистити суверенітет та цілісність держави й забезпечити внутрішньо переміщеним особам гарантовані державною соціально-економічні права і свободи. Для вирішення цих проблем було прийнято низку нормативно-правових актів, серед них профільний Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання соціально-економічних прав і свобод внутрішньо переміщених осіб досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, як-от: О. Амоша, М. Андрусишин, В. Антонюк, І. Басова, К. Бодвіг, В. Гошовський, О. Іщенко, Т. Жванія, О. Кайтанський, Ю. Коллер, І. Лагутіна, О. Лаптінова, Л. Логачова, В. Михайловський, Ф. Макдональд, Н. Максимовська, М. Менджул, Л. Наливайко, Н. Прокушева, О. Рогач, О. Риндзак, М. Савчина, К. Степаненко, О. Хандій, І. Хомишина, Г. Христова, Г. Чанишева, та багато інших. Сьогодні в державі існує криза не тільки в політичному аспекті, а й соціальному. Хоча позитивні наслідки деяких реформ внутрішньо переміщені особи вже помітили, однак повноцінного забезпечення реалізації внутрішньо переміщеними особами своїх соціально-економічних та культурних прав і свобод й досі не має.

Метою статті є здійснення аналізу забезпечення державою таких соціально-економічних прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, як: права на достатній життєвий рівень, підприємницьку діяльність, право на пенсійне забезпечення та внесення пропозицій щодо оновлення чинного законодавства в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Статтею 48 Конституції України передбачено: «Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло».

Статтею 25 Загальної декларації прав людини визначено, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту».

© Ісаєва Н. С., 2020
natalyfloweris25@gmail.com

ту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [1].

Усі внутрішньо переміщені особи мають право на достатній рівень життя. Незалежно від обставин та без будь-якої дискримінації компетентні органи влади мають надавати і забезпечувати внутрішньо переміщеним особам безпечний доступ до: основних продуктів харчування та питної води; базового притулку та житла; належного одягу; основних медичних послуг та оздоровлення [2].

Соціальну складову «рівня життя» традиційно визначають за такими критеріями, як: забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її існування; реалізація права кожної людини на вільний розвиток особистості; гарантія прав на працю, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, безпеку життя; участь особи в громадсько-політичній і культурній діяльності; соціальна забезпеченість людини, сім'ї, соціальних і національних меншин; рівень соціально-комунальної інфраструктури [3, с. 93–95].

Як зазначив Конституційний Суд України, держава, виконуючи свій головний обов'язок – утвердження і забезпечення прав і свобод людини – повинна не тільки утримуватися від порушень чи непропорційних обмежень прав і свобод людини, але й вживати належних заходів щодо забезпечення можливості їх повної реалізації кожним, хто перебуває під її юрисдикцією; з цією метою законодавець та інші органи публічної влади мають забезпечувати ефективне правове регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, та створювати механізми, необхідні для задоволення потреб та інтересів людини [4]. Внутрішньо переміщені особи перебувають під юрисдикцією та захистом своєї держави – України, а отже, жодних дискримінаційних положень відносно такої категорії осіб бути не може. Вони мають право повноцінно реалізовувати свої права, а держава має обов'язок забезпечувати безперешкодну реалізацію цих прав.

Усім громадянам України має бути забезпечено можливість користуватися повним обсягом конституційних прав і свобод незалежно від факту реєстрації їх як ВПО, допускаючи встановлення додаткових вимог та обов'язків лише в тих випадках і тією мірою, які зумовлені користуванням додатковими (спеціальними) пільгами і є необхідними для запобігання зловживанням правом на такі пільги [5].

Підтримка внутрішньо переміщених осіб в Україні здійснюється на міжнародному рівні. Зокрема, постійний моніторинг стану забезпечення соціально-економічних та культурних прав внутрішньо переміщених осіб проводиться: Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, Всесвітньою організацією охорони здоров'я, Програмою розвитку ООН, Управлінням з координації гуманітарних справ (УКГС), Міжнародним комітетом Червоного Хреста, Міжнародною організацією з міграції, Дитячим фондом ООН та іншими. Вказаний перелік міжнародних партнерів та донорів не є вичерпний. До України направлені дотації, які спрямовані на покращення соціального становища внутрішньо переміщених осіб, забезпечення останніх одягом, харчами та достатнім життєвим рівнем. Наприклад, для розвитку підприємницької діяльності внутрішньо переміщених осіб на сході України Програмою розвитку ООН запроваджено: онлайн та офлайн програми та консалтінги для малого бізнесу та для людей, які хочуть відкрити свій бізнес; конкурс бізнес-грантів на започаткування, відновлення або розвитку бізнесу внутрішньо переміщених осіб. Гранти надаються до 10 тис. доларів США. Такі гранти та програми діють у Запорізькій, Донецькій, Дніпропетровській, Луганській та Харківській областях, а програма верховенства права – у Житомирській області.

Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (ООН Жінки) активно надає підтримку жінкам у бізнесі. Проведення тренінгів для жінок-підприємниць з питань започаткування бізнесу, фінансової та юридичної грамотності вирішує питання працевлаштування жінок та забезпечення останніми себе та своїх сімей на новому місці проживання в приймаючих громадах.

Яскравим прикладом співпраці ООН Жінки та областями є Чернівецька область. Зокрема, ООН Жінки надає підтримку робочій групі з розробки гендерної відповідальної стратегії розвитку Чернівецької області на 2020–2027. Вказана довгострокова програма з вирішення питання забезпечення гендерної рівності та розширення прав жінок загалом об'єднує: міжнародний, обласний, місцевий досвід та досвід громадських організацій, бізнес-асоціацій. Такі програми та досвід міжнародних партнерів є необхідним для України в період збройного конфлікту, агресії для розвитку миру, в якому велику роль відіграють якраз жінки зі сходу, жінки, які вимушено перемістилися

в нові міста країни та вимушені розпочинати все з початку: знаходити роботу, відновлювати сімейні стосунки, забезпечувати себе та свої сім'ї на достатньому життєвому рівні, одягати та годувати дітей не гірше, ніж інші корінні мешканці.

Право на працю та право на підприємницьку діяльність задовольняє декілька інших соціально-економічних прав внутрішньо переміщених осіб, таких як: достатній життєвий рівень, право на житло, право на відпочинок, право на освіту, право на соціальний захист та охорону здоров'я.

Зараз на території України діє профільний Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб.

На державному рівні були ухвалені нормативно-правові акти для вирішення проблем прав внутрішньо переміщених осіб, серед яких розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393-р «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року». Цим розпорядженням визначено план дій щодо створення належних умов для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, а саме: проведення інформаційних кампаній, розробка нормативно-правових актів та внесення змін у вже чинне законодавство, надання соціальної, медичної та забезпечення матеріальної допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Обласні державні адміністрації та обласні ради також вирішують питання подолання бідності населення. Запорізькою обласною радою було ухвалено рішення від 22 травня 2018 року № 58 «Про Програму зайнятості населення Запорізької області на 2018–2020 роки», яка повинна сприяти зайнятості внутрішньо переміщених осіб, у тому числі шляхом надання одноразової виплати допомоги з безробіття на організацію підприємницької діяльності, а також шляхом участі безробітних у громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру; організації та проведення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб.

Миколаївською обласною радою було ухвалено рішення від 22 грудня 2016 року № 5, яким затверджено «Комплексну програму соціального захисту населення «Турбота» на період до 2020 року». Метою цієї програми є вирішення невідкладних питань соціально-побутового, медичного, організаційно-правового та культурного обслуговування внутрішньо переміщених осіб, учасників антитерористичної операції, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Аналогічні програми підтримки внутрішньо переміщених осіб та задоволення їх соціально-економічних потреб були прийняті у Вінницькій, Дніпропетровській, Київській, Рівненській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій областях.

Органи місцевого самоврядування також приймають програми для вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб. Розглянемо деякі з них. Наприклад, у Донецькій області існує місцева програма «Основні напрямки соціальної політики у м. Покровськ (Красноармійськ) на 2016–2021 роки». Виділення коштів на реалізацію вказаної програми проводиться одночасно з двох бюджетів: місцевого та депутатського. Міська програма з підтримки та соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в м. Дружківка на 2019–2020 роки, затверджена рішенням міської ради від 30 січня 2019 №7/54-4.

Кожна з цих програм прийнята для вирішення соціально-побутових питань, пов'язаних з організацією проживання, медичного забезпечення, працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

У кожній з цих програм є пункт про проведення інформаційних кампаній щодо можливості внутрішньо переміщених осіб отримати ті чи інші соціальні або медичні послуги. Однак, як вбачається з аналізу забезпечення житлових потреб такої категорії осіб, інформаційні кампанії проводяться виключно на папері, люди володіють обмеженою інформацією, а отже, в повному обсязі реалізувати свої соціально-економічні права позбавлені можливості.

Україна розвиватиметься в економічному плані, тільки якщо рівень життя населення буде у належному стані з можливістю формувати власне майбутнє та мати перспективи розвитку. Для цього необхідно забезпечувати рівність між всіма громадянами країни, незалежно від того, чи є вони внутрішньо переміщеними особами, забезпечувати гендерну рівність, підвищувати рівень та якість життя населення, створювати рівні можливості для реалізації освітніх та культурних прав, якісне надання медичних послуг.

Рівень якості життя внутрішньо переміщених осіб відображає економічна та соціальна сфери життєдіяльності людини.

Не можна не погодитися з висновками Т. Бабкової, що право на працю, право на соціальний захист та право на достатній життєвий рівень є так званими ключовими, структуроутворюючими соціальними правами, довкола яких утворюється власна специфічна підгрупа соціальних прав. Зокрема, право на працю має такі складові права, як: право на належні, безпечні і здорові умови праці, право на заробітну плату, право на страйк, право на відпочинок. Право на соціальний захист набуває своєї конкретизації через його відображення в таких правах, як право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, і реалізується насамперед через систему соціального страхування й забезпечення відшкодування соціальних ризиків. Таке ключове соціальне право, як право на достатній життєвий рівень, тісно пов'язане з такими соціальними правами, як право на житло, право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [6, с. 137–144].

Сьогодні питання соціального, а саме пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб врегульовано: Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне забезпечення», Постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2014 року № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», Постановою Кабінету Міністрів України від 08 червня 2016 року № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», Постановою Правління Пенсійного фонду України від 25 листопада 2005 року № 22-1 «Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» тощо.

Зараз внутрішньо переміщені особи, які виходять на пенсію вже після переселення в інший регіон, стикаються з проблемою відсутності документів про освіту, трудовий стаж та розмір заробітної плати. Такі документи або взагалі відсутні у людей, оскільки рятуючи своє життя та життя рідних, вони залишали свої домівки без документів, або наявні, але не в повному обсязі. У такому разі внутрішньо переміщені особи стикаються з проблемою підтвердження свого трудового та страхового стажу. Навіть якщо документи, необхідні для підтвердження трудової діяльності, запитати з окупованої території, то на території України такі документи є недійсними, оскільки підприємства, економічна діяльність яких здійснюється на окупованій території, та архіви не легітимні на території України.

Отже, єдиний шлях вирішення цього питання є звернення до суду із заявою про встановлення юридичних фактів або з позовом щодо оскарження діяльності/бездіяльності державних органів. Це, хоча і є дієвим механізмом захисту порушених прав, оскільки практика суду є позитивною для такої категорії населення, однак людина втрачає час та й кошти. Тож відсутність дієвого механізму вирішення пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб порушує соціальні права внутрішньо переміщених осіб.

У 1971 році Міжнародний суд Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) у документі «Юридичні наслідки для держав щодо триваючої присутності Південної Африки у Намібії» зазначив, що держави – члени ООН зобов'язані визнавати незаконність і недійсність триваючої присутності Південної Африки в Намібії, але «у той час як офіційні дії, вчинені урядом Південної Африки від імені або щодо Намібії після припинення дії мандата є незаконними і недійсними, ця недійсність не може бути застосовна до таких дій, як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів».

Європейський суд з прав людини розвиває цей принцип у своїй практиці. Наприклад, у справах «Лоїзиду проти Туреччини» (Loizidou v. Turkey, 18.12.1996, §45), «Кіпр проти Туреччини» (Cyprus v. Turkey, 10.05.2001) та «Мозер проти Республіки Молдови та Росії» (Mozer v. the Republic of Moldova and Russia, 23.02.2016) «Зобов'язання ігнорувати, не брати до уваги дії існуючих de facto органів та інститутів [окупаційної влади] далеко від абсолютного, – вважають судді Європейського суду з прав людини, – Для людей, що проживають на цій території, життя триває. І це життя потрібно зробити більш стерпним і захищеним фактичною владою, включаючи їх суди; і виключно в інтересах жителів цієї території дії згаданої влади, які мають відношення до сказаного вище, не можуть просто ігноруватися третіми країнами або міжнародними організаціями, осо-

бливо судами, в тому числі й цим. Вирішити інакше означало б зовсім позбавляти людей, що проживають на цій території, всіх їх прав щоразу, коли вони обговорюються в міжнародному контексті, що означало б позбавлення їх навіть мінімального рівня прав, які їм належать». Правовою позицією Верховного суду України є «що у виняткових випадках, визнання актів окупаційної влади в обмеженому контексті захисту прав внутрішньо переміщених осіб ніяким чином не легітимізує таку владу» [7].

Вважаємо, що для усунення перешкод у доступі до соціальних гарантій у вигляді пенсій, на державному рівні треба переглянути та оновити Порядок подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», затвердженого Постановою правління Пенсійного фонду України 25 листопада 2005 року № 22-1 та зареєстрованого Міністерством юстиції України 27 грудня 2005 р. за № 1566/11846. Удосконалення норм цього Порядку спростить доступ громадян до конституційних соціальних гарантій.

Вирішення соціально-економічних проблем внутрішньо переміщених осіб здійснюється за рахунок на державний бюджет, що створює велике фінансове навантаження. Однак держава взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення конституційних прав своїх громадян та людей, а отже, повинна його виконувати. Інколи не стільки є потреба у фінансуванні, скільки у дієвому механізмі забезпечення тих чи інших соціально-економічних прав.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити таке:

Україна розвиватиметься в економічному плані тільки за умов, якщо рівень життя населення буде на належному стані з можливістю формувати власне майбутнє та мати перспективи розвитку. Для цього необхідно забезпечувати рівність прав та можливостей між всіма громадянами країни, незалежно від того, чи є вони внутрішньо переміщеними особами, забезпечувати гендерну рівність, підвищувати рівень та якість життя населення, створювати рівні можливості для реалізації освітніх та культурних прав, якісне надання медичних послуг. Рівень якості життя внутрішньо переміщених осіб відображає економічна та соціальна сфери життєдіяльності людини.

Зміни до чинного законодавства стосовно оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій, по-перше, спростять процедуру отримання пенсійних виплат та соціальних гарантій, по-друге, знизять завантаженість на судову владу, по-третє, зекономлять час та кошти внутрішньо переміщених осіб на правову допомогу. Отже, вирішення цього питання та внесення змін до законодавства вирішить комплекс проблем як для внутрішньо переміщених осіб, так і для держави в частині економії бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення. URL : https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/guiding_principles_on_internal_displacement_ua.pdf.
3. Андрієнко І. С. Достатній життєвий рівень як правова категорія. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 93–95.
4. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) : Рішення Конституційного суду України від 1 червня 2016 року N 2-рп/2016. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KS16019.html.
5. Щорічна доповідь Уповноваженого з прав людини про стан додержання та захисту прав людини і громадянина в Україні за 2019 рік. URL : <https://www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/zvit%20za%202019.pdf>.
6. Бабкова Т. В. Поняття та види соціальних прав і свобод людини і громадянина. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія : Право. 2013. № 8. С. 137–144. URL : <http://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/21-8-13.pdf4>.
7. Постанова Верховного Суду від 22 жовтня 2018 року у справі № 235/2357/17 (адміністративне провадження № К/9901/2387/17). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77310529?fbclid=IwAR3L0bPt1yV2RBK-uKMFJJEhPpYizhcAoZM7FR8YjGFTy1sDnMaluHh75Wo>.

Надійшла до редакції

References

1. Zahalna deklaratsiia prav liudyny vid 10 hrudnia 1948 roku [Universal Declaration of Human Rights of December 10, 1948]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. [in Ukr.].
2. Kerivni pryntsyipy z pytan vnutrishnoho peremishchennia [Guidelines on Internal Displacement]. URL: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/guiding_principles_on_internal_displacement_ua.pdf. [in Ukr.].
3. Andriienko I. S. Dostatnii zhyttievyyi riven yak pravova katehoriia [Sufficient standard of living as a legal category]. Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys. 2015. № 2. S. 93–95. [in Ukr.].
4. Rishennia Konstytutsiinoho sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhennia tretoho rechennia chastyny pershoi statti 13 Zakonu Ukrainy «Pro psykhiatrychnu dopomohu» (sprava pro sudovyi kontrol za hospitalizatsiieiu nedieezdatnykh osib do psykhiatrychnoho zakladu) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine for Human Rights on the constitutionality of the provision of the third sentence of part one of Article 13 of the Law of Ukraine "On Psychiatric Care" (case on judicial control over hospitalization of incapacitated persons)]: Rishennia Konstytutsiinoho sudu Ukrainy vid 1 chervnia 2016 roku N 2-rp/2016. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KS16019.html. [in Ukr.].
5. Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho z prav liudyny pro stan doderzhannia ta zakhystu prav liudyny i hromadianyna v Ukraini za 2019 rik [Annual report of the Commissioner for Human Rights on the state of observance and protection of human and civil rights in Ukraine for 2019]. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/zvit%20za%202019.pdf>. [in Ukr.].
6. Babkova T. V. Poniattia ta vydy sotsialnykh prav i svobod liudyny i hromadianyna [The concept and types of social rights and freedoms of man and citizen.]. Naukovo-informatsiinyi visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho. Seriya : Pravo. 2013. № 8. S. 137–144. URL: <http://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/21-8-13.pdf4>. [in Ukr.].
7. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 22 zhovtnia 2018 roku u spravi № 235/2357/17 (administratyvne provadzhenia № K/9901/2387/17) [Judgment of the Supreme Court of 22 October 2018 in case № 235/2357/17 (administrative proceedings № K / 9901/2387/17)]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77310529?fbclid=IwAR3L0bPt1yV2RBK-uKMFJJEhPpYizhcAoZM7FR8YjGFTy1sDnMaluHh75Wo>. [in Ukr.].

SUMMARY

Nataliya S. Isayeva. The right to an adequate standard of living, the right to entrepreneurial activity and the right to a pension for internally displaced persons in Ukraine. The problems of ensuring the state of such socio-economic rights and freedoms of internally displaced persons as the right to an adequate standard of living, entrepreneurship and pensions have been studied and proposals have been made to improve the existing national legislation in this area. The issue of the state of ensuring the right to an adequate standard of living for internally displaced persons and its relationship to the right to entrepreneurial activity and pension provision of such persons is covered. The issue of the state of ensuring the right to an adequate standard of living for internally displaced persons and its relationship to the right to entrepreneurial activity and pension provision of such persons is covered.

It is emphasized that changes to the current legislation on the issuance of documents for the appointment (recalculation) of pensions, firstly - will simplify the procedure for receiving pension benefits and social guarantees, secondly - reduce the burden on the judiciary, and thirdly - save time and money internally displaced persons for legal assistance. Thus, resolving this issue and amending the legislation will solve a set of problems, both for internally displaced persons and for the state, in terms of budget savings.

It is emphasized that the solution of socio-economic problems of internally displaced persons falls on the state budget, which creates significant financial pressure. However, the state has committed itself to ensuring the constitutional rights of internally displaced persons and must therefore comply with it. Sometimes, there is not so much a need for funding as an effective mechanism for ensuring certain socio-economic rights.

Keywords: *internally displaced persons, sufficient standard of living, entrepreneurial activity, pension provision, pension, state, judiciary.*